

3. Гусаров Ю. В. Управление: динамика неравновесности / Ю. В. Гусаров. - М. : ЗАО "Изд-во "Экономика", 2003. - 382 с.

4. Статистичний щорічник України за 2000 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. - К. : Техніка, 2001. - 598 с.

5. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. - К. : ТОВ "Август Трейд", 2011. - 559 с.

6. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2009 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. зб. : Частина I / [відп. за випуск І. І. Осипова]. - К. : ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2010. - 434 с.

7. Валовий регіональний продукт за 2010 рік : стат. зб. / Державна служба статистики України. - К. : ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2012. - 161 с.

8. Статистичний збірник "Регіони України" 2011 / Держ. служба стат. України ; [за ред. О. Г. Осауленка]. - Ч. I. - К. : ТОВ "Август-Трейд", 2011. - 363 с.

9. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / Ін-т екон. прогнозування ; [за ред. В. М. Гейця]. - К. : Логос, 1999. - 500 с.

10. Статистичний щорічник України за 1995 рік / Міністерство статистики України ; [відп. за вип. В. В. Самченко]. - К. : Техніка, 1996. - 576 с.

О. Kakhov's'ka

SOCIALITY: ITS ASSESSMENT AND POSSIBILITIES OF SUPPORT IN THE CONTEXT OF REGIONS

Interpretation of the context of the category "sociality" is given and on this basis the measure of its display is generalized in the national space. The changes of differentiation of regions are exposed during 1997-2010 on different macro indexes that recreate influence on "sociality" of the settler factor.

Key words: sociality, assessment, country, regions, differentiation, displays, destructions.

© О. Каховська

Надійшла до редакції 25.09.2012

УДК 339.74

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ НА МОНЕТАРНУ ПОЛІТИКУ ЄС

РОМАНА МІХЕЛЬ,

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті викладені основні етапи формування Європейської монетарної системи та роль Федеративної Республіки Німеччини в її становленні. Зокрема, показано роль Центрального банку Німеччини - найстабільнішого центрального банку серед банків інших країн-членів ЄС. Базуючись на історичних фактах, автор аналізує вплив монетарної політики Німеччини та формування монетарної політики ЄС.

Ключові слова: монетарна політика, Європейський центральний банк, Бундесбанк, ФРН, Європейський Союз.

Постановка проблеми. Німеччина в Європейському Союзі проявляла свою домінуючу позицію в усіх ланках економічного життя Співтовариства. Вона першою з держав-засновниць запровадила основи конкурентної політики, отримала лідерство у сфері грошово-кредитних відносин. Вона успішно вийшла з поствоєнної кризи, поборолла гіперінфляцію та вивела свою валюту на домінуючу позицію в Європі.

К. Губріх уважає, що німецька монетарна систе-

ма є хорошим прикладом для європейської монетарної системи із чотирьох причин: по-перше, економічні суб'єкти Німеччини відігравали й відіграватимуть значну роль у формуванні монетарної політики ЄС, оскільки ФРН має найпотужнішу економіку в Співтоваристві; по-друге, Німеччина зробила найвагоміший внесок у формування європейської грошової системи, оскільки німецька марка була її основою валютою; по-третє, Європейський центральний

банк (ЄЦБ) був значною мірою змодельований із німецького Бундесбанку, і, по-четверте, завдяки успіху німецької монетарної політики у сфері стабілізації, ЄЦБ надав визначну роль грошам у її грошовій політиці [9, с. 147].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання монетарної політики Європи завжди викликало неабиякий інтерес учених, тому не дивно, що існує безліч публікацій з приводу цього питання та ролі Німеччини в ньому.

Серед учених, які досліджували монетарну політику Німеччини та вплив німецької марки в Європі, варто відзначити М. Бутті [8], Дж. Гудмана [10], П. Льюелля [16], Д. Гайзенберг [11], М. Дайсона [7], О. Іссінга [14, 15] та інших. Серед українських учених монетарну політику ЄС вивчали І. В. Бураковський [1], О. В. Кузнецов [4], Ю. М. Пахомов [3], І. С. Скороход [4], О. І. Шнирков [4].

Дороті Гайзенберг у своїй книзі *"The Mark of the Bundesbank: Germany's role in European monetary cooperation"* [11] аналізує відносини між Бундесбанком та федеральним урядом Німеччини та їхні преференції на міжнародному рівні. Автор характеризує розвиток європейської монетарної кооперації та роль Німеччини в ній. Дещо доповнює та розширює погляди Д. Гайзенберг Петер Льюдель [16], який аналізує роль німецької марки у створенні Європейської монетарної системи.

Отмар Іссінг є автором низки статей та книг, присвячених монетарній політиці ЄС та Німеччини. В одній зі своїх останніх публікацій він аналізує уроки фінансової кризи для монетарної політики ЄС [14, 15].

Луція Куаглія [18] проводить порівняльний аналіз трьох банків Європи: Банку Англії, Банку Італії та Бундесбанку, а також аналізує Європейський центральний банк як "новий експеримент системи центральних банків".

Метою статті є дослідження ролі Федеративної Республіки Німеччини у формуванні монетарної системи Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Після закінчення Другої світової війни та поділу Німеччини на чотири окупаційні зони Рейхсбанк припинив своє існування. За ініціативою США у двох окупаційних зонах (американській та французькій) були створені центральні банки федеральних земель. Британська зона долучилася лише тоді, коли США погодилися створити Банк німецьких земель у 1948 році. Федеральна структура цієї системи загалом була дуже схожою на Федеральну резервну систему США.

Голови центральних банків земель склали раду центрального банку - Банку німецьких земель [6, с. 27]. Новостворені монетарні інституції не підпорядковувалися ні уряду земель, ні Федеративній Республіці Німеччині, тобто в цьому сенсі вони були незалежними інституціями. Проте для контролю над новою грошовою системою країни-союзники створили Комісію союзного банку (*Allies Bank Commission, ABC*), і, таким чином, усі важливі рішення мали ухвалюватися цією комісією. Символічним є також той факт, що офіс Комісії союзного банку знаходився на останньому поверсі штаб-квартири Банку німецьких земель у Франкфурті.

Незалежність банку надзвичайно віталася народом, тому не дивно, що і Банк німецьких земель, і

Комісія союзного банку погоджувалися з тим, що урядовий доступ до банківського кредиту має бути строго обмеженим.

Що стосується Комісії союзного банку, то вона проіснувала до 1951 року й була розпущена. Натомість центральний банк зобов'язувався підтримувати загальну економічну політику уряду "в межах його повноважень" [10, с. 5].

Починаючи з 1951 року, незалежність Банку німецьких земель була під загрозою. Тодішній канцлер ФРН Конрад Аденауер висловлював побоювання, що незалежність центрального банку призведе до створення "держави в державі", як це було за часів Веймарської республіки. Проте, незважаючи на всі побоювання, 26 червня 1957 року був прийнятий закон "Про Бундесбанк". Згідно з новим законом центральні банки федеральних земель зберігли свої назви, проте зливалися з Бундесбанком та ставали його представництвами в кожній землі. Різниця між Бундесбанком та центральними банками федеральних земель полягала в тому, що останні не мали права випуску банкнот, вони слугували кредитором останньої надії для банків на їхніх землях [20, с. 139]. Закон гарантував незалежність банку від вказівок уряду. Такі дії дещо суперечили німецькій традиції і були швидше результатом вимог із боку країн-союзниць. Проте незалежність банку все ж дещо обмежилася, враховуючи той факт, що, хоча формально членів Директорату та голову Бундесбанку призначав Бундесрат, номінально вони призначалися урядом [20, с. 143].

Бундесбанк уважається одним із найбільш незалежних центральних банків у світі. Це сильний внутрішньодержавний та міжнародний актор, який після Другої світової війни перейняв лідерство в Банку Англії [19, с. 47].

Бундесбанк був незалежною від уряду інстанцією від самого початку його заснування - 1957 року. Основним його завданням на той час був захист національної валюти, сильно ослабленої після війни, що й було закладено в основному законі "Про Бундесбанк" (*Bundesbankgesetz*). Захист національної валюти мав дві складові: стабільність обмінного курсу на противагу внутрішній ціновій стабільності та взаємодія грошової політики (цінова стабільність) з іншими макроекономічними політиками (у першу чергу економічне зростання) [18, р. 48].

Пітер Льюдель визначає три виміри незалежності німецького Бундесбанку:

- політична незалежність (свобода вибору курсу дій);
- особиста незалежність (федералістська структура формування керівництва, яку запозичила собі і Європейська система центральних банків);
- фінансова незалежність (надання кредитів, федеральні резерви, інтервенціоністські вимоги).

Проте уряд Німеччини інколи обмежував незалежність Бундесбанку. Так, наприклад, у період існування Бреттон-Вудської системи обов'язок встановлювати паритет німецької марки належав швидше уряду, аніж банку, проте банк надав рекомендації уряду щодо цього питання [6, с. 32]. Після падіння Бреттон-Вудської системи були пропозиції розширити спектр інструментів монетарної політики, і Бундесбанк у 1972 році навіть сам прохав уряд уповно-

важити його вимагати мінімальні резерви від комерційних банків, проте ці вимоги так і не здійснилися.

Бундесбанк був інституційним епіцентром німецького ордолібералізму, і саме тому вимоги "залучити" Бундесбанк у фінансові переговори про створення Європейського монетарного союзу було гарантією того, що ордоліберальні ідеї зроблять німецьку політику домінуючою в Європейській валютній системі [9, с. 250].

Ордолібералізм через німецьку політику суттєво вплинув на формування Європейської монетарної системи (ЄМС) у трьох напрямках. По-перше, він стверджував, що Європейський монетарний союз повинен бути "стабільним співтовариством", яке має базуватися на економічній конвергенції. Це означає європеїзацію німецької моделі економічної стабільності через: абсолютний пріоритет принципу відкритості та конкурентоспроможності ринків; незалежний ЄЦБ, який прив'язаний винятково до цінової стабільності; правила, які не передбачають жодних застав та забороняють монетарне фінансування дефіциту бюджету, і, зрозуміло, строге й автоматичне виконання правил фіскальної дисципліни. Німеччина наголошувала на суворій інтерпретації критеріїв конвергенції в Маастрихтському договорі та правилах Пакту стабільності й зростання.

По-друге, ордолібералізм виступав проти "явної" формальної координації політики на рівні ЄС. Конкретні проблеми політики мали бути чітко розподілені між різними суб'єктами, які несуть відповідальність за їх вирішення. За економічне зростання й зайнятість мали відповідати уряди, а за цінову стабільність - ЄЦБ, і жоден із них не мав права втручатися в справи іншого. Ордоліберали в цілому були незадоволені дебатами про "координацію" економічної політики на рівні ЄС, надаючи більше переваги "діалогу" та "співпраці". Вони з особливою насторогою ставилися до стратегії французького "економічного управління" (economic management), посилюючи на більш активну політику валютного курсу по відношенню до євро і на "Раду Євро", а не "Єврогрупу", яка б мала лише формальний статус органу, який приймає рішення й вбачалася засобом зменшення незалежності центрального банку. Таким чином ордоліберали підкреслювали принцип субсидіарності в економічній політиці, відповідальність держав-членів для зростання та зайнятості і конкурентоспроможність національних політик. У той же час вони зазначали, що грошово-кредитна політика, спрямована на стабільність цін, повинна бути підтримана відповідною економічною політикою.

По-третє, ордолібералізм підкреслював, що сильне євро залежить від здатності ЄС представляти себе як "автономне політичне утворення". Таким чином, ЄМС вимагає прискорення утворення Європейського політичного союзу, зміцнення інститутів Співтовариства та збільшення ефективної координації в таких галузях, як зовнішня політика і безпека, охорона навколишнього середовища, внутрішня політика та юстиція [7, с. 178-179].

Основна мета Бундесбанку базувалася на монетаристському принципі, що грошова експансія визначає рух цін у середньостроковому періоді. Таким чином, грошова маса особливо добре підходила на роль номінального якоря в політиці цент-

рального банку ФРН, орієнтованого, насамперед, на підтримку цінової стабільності [13, с. 34]. Цим і пояснюється обмежена монетарна та фіскальна політики, які втримували імпорт та інфляцію на відносно низькому рівні. Стратегія базувалася на фіксованому валютному курсі, без саморегульованого золотого стандарту, включаючи свободу руху капіталу. Фіскальна політика полягала в гарантуванні експортних кредитів та в постійних позитивних сальдо, які виникали через депозитні вклади в центральні банки, що допомагало знизити внутрішній попит. Крім того, фіскальна політика заохочувала особисті заощадження населення через надання субсидій або пільг у сплаті податків, що, у свою чергу, зменшувало внутрішнє споживання. Ця успішна стратегія так званого "німецького меркантилізму" підтверджується позитивним сальдо рахунку поточних операцій протягом 1952-1961 років. Таку стратегію (позитивного сальдо рахунку поточних операцій) Німеччина не лише продовжує вести, але й передала в спадок Європейському центральному банку [6, с. 36-37].

До 1970-х років традиційними інструментами грошово-кредитної політики в Німеччині були переоблік і політика ломбардних та мінімальних резервів, а політика відкритого ринку набула великого значення тільки наприкінці 1970-х років. Переоблік означає, що Бундесбанк купує торговельні рахунки в кредитних організаціях за визначеною ним обліковою ставкою. Цей показник, як правило, дещо нижчий, ніж ставки на грошовому ринку й, отже, містить певний "елемент субсидії". Як наслідок, загальний обсяг переобліку кредитних ресурсів, доступних для кожного банку, обмежений переобліковими квотами. Ломбардні кредити надавалися Бундесбанком під заставу певних цінних паперів і реєстру боргових зобов'язань. На відміну від переоблікових кредитів, вони не були призначені як "постійне джерело фінансування", але швидше як позики на дуже короткий термін нестачі ліквідності. Отже, ставка ломбардного кредиту була завжди вищою, ніж облікова ставка.

У 1970-х роках Бундесбанк переключив свою увагу в бік цінової стабільності, перейшовши на європейську версію монетаризму. Основними інструментами цієї політики були відсоткові ставки, банкова ліквідність, яка досягалася через відкриті ринкові операції, політика рефінансування та встановлення розміру мінімальних резервів [18, с. 65]. Саме цю ключову мету (цінову стабільність) монетарної політики й перейняв у Бундесбанку Європейський центральний банк.

Європейський центральний банк уважають клоном або близнюком німецького Бундесбанку. Незаперечним є факт активної його участі в переговорних процесі, який призвів до підписання Маастрихтської угоди та виведення критеріїв участі в Європейському монетарному союзі.

Розмови щодо створення монетарного союзу почалися в Європі ще наприкінці 60-х років ХХ століття. Так, у 1969 році на саміті був створений комітет Вернера (головою був прем'єр-міністр Люксембургу П'єр Вернер) із представників усіх країн-членів ЄЕС (Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург), який мав розробити план ство-

рення монетарного союзу. Комітет складався з представників Монетарного комітету (створений відповідно до статті 105 Римського договору) та Комітету голів центральних банків (створений у 1964 році). Досягти консенсусу країнам було непросто, і ситуація ще більше ускладнилася в останній рік існування Бреттон-Вудської валютної системи (була скасована в серпні 1971 року), при якій усі країни прив'язували свої валюти до долара США. Відтак, у травні 1971 року Німеччина приймає рішення перейти на плаваючий валютний курс по відношенню до долара. Проте плаваючий курс в Німеччині протримався менше року через значну хвилю спекуляцій із капіталом. Тому Німеччина запропонувала країнам співтовариства встановити спільне плавання відносно долара. Її підтримали в цьому Нідерланди, а згодом Італія. Франція, боячись прив'язки до німецької марки, обрала дворівневий валютний курс [11, с. 24-33]. І лише після глобальної монетарної кризи Німеччина та Франція уклали Смітсоніанську угоду (*Smithsonian Agreement*), у якій границю коливання їхніх валют відносно долара США було збільшено від 1 % до 2,25 %, а згодом і до 4,5 %.

Бундесбанк та міністерство фінансів Німеччини були проти співпраці в установленні валютного курсу, побоюючись, що це у свою чергу може призвести до "інфляційної спільноти" [18, с. 63]. Якщо говорити про парадигму валютного курсу, то її основними елементами були: по-перше, переконання в тому, що європейські чи міжнародні угоди про валютний курс не повинні впливати на внутрішню монетарну політику (що могло б уплинути на політику Бундесбанку чи поставити під загрозу його автономність), по-друге, надання переваги плаваючому (або напівплаваючому) валютному курсу, по-третє, небажання використовувати ринкові інтервенції для захисту валютного курсу.

На початку 1972 року Комісія ЄЕС знову повернулася до питання створення Європейського валютного союзу. Країни дійшли згоди, що їхні валюти будуть коливатися в межах $\pm 2,25$ % щодо інших валют Співтовариства. Ця угода отримала назву "змії в тунелі". У цей час Німеччина набувала дедалі більшого впливу в грошовій політиці, тому не дивно, що пропозицію німецького економіста та голови Бундесбанку в 1977-1979 роках Отмара Еммінгера заблокувати коливання валют проти долара більшість країн Спільноти (окрім Великобританії та Італії) сприйняли позитивно [8, с. 39].

У зв'язку з нестійкістю валютного положення в 1974-1976 рр. Франція двічі змушена була виходити з тунелю, що означало, що тунель змії став стабільним блоком німецької марки. Для Німеччини тунель змії виявився корисним у підтриманні валютного курсу з деякими її торговельними партнерами. Проте загалом режим "європейської валютної змії" був малоефективним, оскільки не супроводжувався координацією валютної політики країн ЄЕС.

У 1978 році після низки переговорів між лідерами ЄЕС - канцлера ФРН Гельмута Шмідта і президента Франції Валері Жискар д'Естена - було прийняте рішення про створення Європейської валютної системи, яке мало набрати чинності 1 січня 1979 року. Основу Європейської валютної системи склали створені механізми валютних курсів (*Exchange*

Rate Mechanism) та європейської валютної одиниці - єкю. За пропозицією Г. Шмідта був також створений Європейський монетарний фонд [11, с. 78].

Механізм валютних курсів базувався на встановленні фіксованих меж коливання валютних курсів щодо новоствореної валютної одиниці єкю, яка визначалася як середнє зважене всіх валют країн-учасниць. Межі валютного коридору становили $\pm 2,25$ % для всіх країн, за винятком Італії (для неї 6 %).

У 1986 році німецька марка посилила свої позиції, які були обумовлені падінням долара. У 1987 році на зустрічі в Нюборзі (Данія) міністри фінансів ЄС оголосили про зміни в роботі ЄМС, які містилися в доповіді центральних банків. Зміни склалися з п'яти основних заходів: (1) правильне використання різниці процентних ставок, (2) більш гнучке використання коливань границь тунелю, (3) гарантії того, що реорганізації ЄМС будуть настільки незначними й нечастими, наскільки це можливо, (4) розширення можливості надання фінансування Європейською монетарною системою, і (5) згода, що цінова стабільність є нормою, навколо якої буде будуватися ЄМС [19, с. 17]. Ці заходи відображають вплив Бундесбанку на формування засад функціонування ЄМС, не враховуючи пункту 2, який достатньо суперечив його баченню.

Таким чином, період з 1982 до 1992 року характеризується орієнтацією на німецьку марку, яка виконувала роль "якоря". Для Бундесбанку в 1980-х роках успіх режиму ЄМС виявився вельми сприятливим. Правила ЄМС заклали основу для системи, яка була прийнятною для Бундесбанку. Ринкові сили встановили роль Бундесбанку в системі, але й інші держави-члени віднайшли своє місце у внутрішній ієрархії, де Бундесбанк став домінуючим центральним банком у Європі. Крім того, представники Бундесбанку дедалі частіше почали брати участь у міжнародних переговорах або через свої контакти в Комітеті голів центральних банків, або за допомогою Бундестагу в якості його агента у франкко-німецькій економічній та фінансовій раді [11, с. 95].

У 1988 році за ініціативою президента Європейської Спільноти Жака Делора та президента Німеччини Гельмута Коля Комітету представників центральних банків Європейської Спільноти надали головну роль у створенні Європейського монетарного союзу. Іншими органами, які задіявалися в планування ЄМС, були ЕКОФІН (ECOFIN), у який входили міністри економіки та фінансів держав-членів Співтовариства, а також Монетарний комітет, членами якого були представники міністерств фінансів та їхні колеги з центрального банку кожної держави [6, с. 40].

Ідея створення Європейського центрального банку належала міністру закордонних справ Німеччини Гансу-Дітріху Геншеру. Цю ідею підтримали президент Європейської Спільноти Жак Делор, президент Німеччини Гельмут Коль та президент Франції Франсуа Міттерран. За їхньою ініціативою був створений комітет Делора, до якого ввійшли голови всіх центральних банків країн-членів, й у квітні 1989 року комітет опублікував Звіт Делора, де зазначалися три етапи запровадження європейської монетарної системи [Там само, с. 41].

У звіті зазначалося, що створення валютного союзу є довгостроковою метою, окрім того, у ньому

розкривалися деякі принципи створення європейського центрального банку. Робоча група Делора стверджувала, що Європейський центральний банк повинен мати таку саму федеральну структуру як Бундесбанк і що він повинен бути незалежним, наскільки це можливо, а основною його ціллю мала стати боротьба з інфляцією.

Що стосується етапів реалізації плану Делора, то перший етап мав почати діяти з 1 липня 1990 року (він був погоджений на Мадридському саміті Ради Міністрів у червні 1989 року) і передбачав створення єдиного фінансового простору з вільним ринком фінансових послуг та вільним обігом капіталу, включення всіх валют держав-членів до Європейського механізму валютних курсів, усунення перешкод для приватного використання еку та посилення ролі існуючого Комітету голів центральних банків [16, с. 102]. Другий етап передбачав внесення змін до Римського договору 1957 року про створення Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ). ЄСЦБ поглинула б існуючі інституційні механізми ЄС і почала би перехід від координації національних грошово-кредитних політик до розробки та здійснення грошово-кредитної політики Співтовариства. ЄСЦБ не підпорядковувався б національним урядам та іншим інститутам Співтовариства. Під час цієї фази границі коливання валютних курсів мали бути звужені в рамках підготовки до переходу до нуля в завершальній стадії. Етап 3, або заключний етап цього процесу, передбачав безвідкличну фіксацію обмінного курсу та переймання Європейським центральним банком повної відповідальності за грошово-кредитну політику та втручання на валютному ринку в треті валюти [Там само, с. 103].

У заключному етапі економічного та валютного союзу Бундесбанк зазначив декілька статутних елементів. Відповідно до зауважень Бундесбанку Європейська центральна банківська система у своїй грошово-кредитній системі повинна:

- надавати пріоритетну увагу грошово-кредитній стабільності;
- мати гарантовану незалежність;
- значною мірою залучати національні банки ЄС як невід'ємну її частину (вони більше не мають права проводити свою власну політику);
- мати раду (яка б установлювала грошово-політичні цілі) і правління (яке б реалізовувало ці цілі). Рада має складатися з представників національних центральних банків і членів правління;
- мати всі необхідні інструменти грошово-кредитної політики;
- нести відповідальність за інтервенції на валютному ринку;
- не зобов'язана надавати кредити державним органам влади.

Бундесбанк попередив, що "тривалий перехідний процес" буде потрібний для досягнення кінцевої стадії ЄМС. Він установив такі критерії для третього етапу:

- 1) антиінфляційна політика повинна здійснюватися так, щоб усунути розбіжності в цінах, дефіцит бюджету скоротити до прийняттого рівня, а також узгодити відсоткові ставки на ринку капіталу;
- 2) усі члени ЄМС повинні повною мірою брати

участь у механізмі валютних курсів ЄМС та лібералізувати рух капіталу;

3) статuti національних центральних банків повинні бути узгоджені, щоб вони могли стати невід'ємною частиною Європейської системи центральних банків. Це також стосується інструментів грошово-кредитної політики;

4) контрактні угоди в галузі бюджетної дисципліни в усіх країнах мають бути прийняті на рівні Співтовариства;

5) єдина програма ринку повинна бути реалізована в повному обсязі, включаючи демонтаж прикордонного контролю.

Вимоги Бундесбанку демонстрували його безкомпромисну позицію, і всі (крім останнього пункту) були включені в Маастрихтський договір [11, с. 116-117].

Німецька модель Бундесбанку з її надійністю, репутацією міцного центрального банку та німецькою маркою як однією з провідних світових валют, була запропонована як зразок для інституційного впорядкування Європейського центрального банку. Оскільки німецька валюта була ключовою валютою Європи, не дивно, що німецький народ був проти переходу на єдину валюту, оскільки довіряв більше центральному банку, аніж уряду. Саме таку довіру й хотів перейняти Європейський центральний банк.

Оскільки німецький центральний банк у сенсі цінової стабільності був найбільш успішним та незалежним з усіх європейських центральних банків, Бундесбанк вимагав хоча б такої ж незалежності й від ЄЦБ. Насправді ЄЦБ став ще більш незалежним, ніж Бундесбанк (німецький уряд міг накладати вето на рішення Бундесбанку протягом двох тижнів, і, в принципі, міг узагалі змінити статут банку, видавши новий закон). На рішення ж ЄЦБ неможливо накладати вето й абсолютно не просто змінити статут [6, с. 42].

На вимогу Бундесбанку в Маастрихтському договорі були вказані критерії конвергенції для монетарного та фіскального розвитку держав-членів, які слід було виконати для доступу до фінальної стадії входу в Європейський монетарний союз. Німеччина також передала свій монетаристський підхід, який базувався на економіці пропозиції (Німеччина почала проводити цю політику з 1970 року з переходом на плаваючий валютний курс), перекресливши спроби Ф. Міттеррана нав'язати експансіоністську кейнсіанську політику [6, с. 42]. Не знайшли своєї підтримки вимоги Франції централізувати інші сфери економічної політики, з іншого боку, також не знайшли свого відображення в договорі й елементи економіки пропозиції (запропоновані Великобританією та Німеччиною), що стосувалися ринку праці та гнучкості зарплати, і зобов'язання приватизації.

Якщо порівнювати інструменти монетарної політики Бундесбанку та ЄЦБ, то їх очевидну подібність важко не помітити. Як уже зазначалося вище, до основних інструментів монетарної політики Німеччини відносять політику рефінансування та вимоги мінімальних резервів. До того ж визначною характеристикою останнього інструменту є те, що вимоги мінімальних резервів мають бути виконані в чотири-тижневий термін. Це дає комерційним банкам можливість пристосуватися до покриття своїх зобов'язань

заны перед центральним банком. Такі відносно великі інтервали дозволяють великій кількості кредитних інституцій брати участь в операціях Бундесбанку на вільному ринку [17, с. 25].

Такі самі інструменти монетарної політики тепер використовує ЄЦБ:

- операції на вільному ринку;
- постійні механізми (наприклад, рефінансування);
- мінімальні резервні вимоги для кредитних інституцій.

Операції на відкритому ринку відіграють важливу роль в управлінні процентними ставками, управлінні ліквідністю на ринку та в сигналізованні грошово-кредитної політики [4, с. 291-292].

Постійні механізми спрямовані на забезпечення й поглинання короткострокової ліквідності, ведення загальної грошово-кредитної політики та зв'язування короткострокових ринкових процентних ставок. Існує два типи постійних механізмів, які знаходяться у віданні національних центральних банків держав-членів - це маргінальні об'єкти кредитування (використовуються для отримання короткострокової ліквідності від НЦБ) та депозитні механізми (використовуються для здійснення короткострокових депозитів у НЦБ).

Завданням системи мінімальних резервів є стабілізація відсоткових ставок на грошовому ринку, створення (або збільшення) структурного дефіциту ліквідності й, можливо, сприяння контролю за грошовою масою. Обов'язкові резерви кожної установи визначаються по відношенню до елементів його балансу. Для того, щоб досягти мети стабілізації процентних ставок, система мінімальних резервів Євросистеми дозволяє установам використовувати усереднені резерви. Обсяг резервів розглядається щомісяця [2].

Таким чином, ми бачимо, що Федеративна Республіка Німеччина відіграла найактивнішу роль у становленні європейської політики та європейської монетарної політики зокрема. Німецький Бундесбанк брав активну участь у формуванні Європейського центрального банку, передавши йому в спадок основну мету - грошову стабільність. Німецький народ мав повну довіру до свого центрального банку, іноді навіть більшу, ніж до уряду.

Проте К. Дайсон та М. Маркуссен зазначають, що існує дві сторони медалі від входу Німеччини в ЄМС. З одного боку, ЄМС уповноважував центральні банки на рівні ЄС забезпечувати економічну стабільність на основі ордо-ліберальної парадигми стабільної політики, яку проводив Бундесбанк. З іншого боку, ЄМС зробив Бундесбанк неспроможним самостійно діяти на внутрішньонаціональному, союзному та міжнародному рівнях. Порівняно з Федеральними Резервами США чи Банком Англії, Бундесбанк утратив свою позицію у МВФ чи Великій сімці і спрямовував свою роботу винятково на досягнення спільних положень Єврогрупи та ЕКОФІНУ.

Недоліком у створенні німецької моделі для ЄЦБ було те, що модель ЄЦБ перейняла лише ізольовану частину "організованого капіталізму" Німеччини. Таким чином, не перейнялися такі елементи, як легальна основа регулювання індустріальних відно-

син, залучення банків та працівників до процедури прийняття рішень (корпоративне управління), система колективних переговорів, яка базується на соціальному партнерстві, подвійна система професійної освіти та підвищення кваліфікації, що є невід'ємними елементами Рейнського капіталізму чи координованої ринкової економіки. Можливо, саме цим і можна пояснити неспроможність Греції та інших європейських країн, які зараз потерпають від кризи, подолати останню. Адже лише за допомогою взаємодії всіх елементів системи можливо досягнути позитивного результату, якого неодноразово досягала Німеччина в боротьбі з кризовими явищами в економіці.

Зазначимо, що значущість Бундесбанку знову зросла завдяки кризі. Він виявився набагато впливовішим, ніж можна було подумати. Голова Бундесбанку Дженс Уїдман написав лист до ЄЦБ, у якому попередив про можливу втрату репутації Європейським центральним банком. У Бундесбанку також думають про те, що станеться, якщо Євросона розвалиться на частини. У цьому випадку його роль і позиції лише посиляться. У Дж. Уїдмана в раді ЄЦБ є всього лише один голос, як і у всіх інших голів Центробанків з інших країн Євросони, хоча частка Німеччини в активах ЄЦБ значно вища. Але він підвищує свій вплив так, як це робили всі голови до нього, - звертаючись до громадської думки Німеччини, ставлячи незручні запитання про політичні рішення. За словами Уолтрод Шелькль - фахівця з монетарної політики в Лондонській школі економіки, - якщо Канцлер Ангела Меркель "зрозуміла, що ЄЦБ може бути корисний" й останнім часом набагато частіше схвально висловлюється про його заходи, то її колишній радник Дженс Уїдман дотримується зовсім іншої думки. Голова Бундесбанку зараз намагається закріпити свою незалежність від Меркель і завоювати репутацію справжнього лідера Бундесбанку. Тож сучасним європейським політикам, як і їх попередникам доведеться полатати голову над тим, яким буде наступний крок Бундесбанку і куди приведе його черговий хрестовий похід на славу "надійним грошам".

Висновки

Федеративна Республіка Німеччини брала активну участь з початку формування інтеграційних процесів у Європі. Незважаючи на політичний та економічний стан країни, яка вийшла з Другої світової війни переможеною, уряду Німеччини на чолі з Конрадом Аденауером, а згодом Людвігом Ергардом удалося за неймовірно короткий час відбудувати країну та зробити її лідером серед країн Європи. Завдяки монетарній реформі та новоствореному центральному банку німецька марка стала однією з провідних валют світу, а центральний банк Німеччини славився своєю незалежністю та стабільністю.

Німеччина, як одна з країн-засновниць ЄС, підтримувала ідею створення Європейського монетарного союзу. На той момент німецька марка вже вважалася сильною валютою, на яку орієнтувалися інші європейські країни. Тому не дивно, що сама ідея створення Європейського центрального банку належала Німеччині й ця країна була однією з найактивніших учасниць його формування. Недарма ЄЦБ

увібрив у себе найкращі риси Бундесбанку, серед яких домінуючою була політика цінової стабільності.

ЄЦБ, як і Бундесбанк, є незалежним органом Європейського Союзу. Він управляє грошово-кредитною політикою сімнадцяти країн-членів ЄС. Як і штаб-квартира Бундесбанку, штаб-квартира Європейського центрального банку також знаходиться у Франкфурті-на-Майні (Німеччина), що безперечно вказує на неабияку роль Німеччини. ЄЦБ дослуховується до позиції Німеччини у веденні монетарної політики, про що свідчать їх узгоджені дії на шляху виходу з фінансової кризи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бураковський І. Євро : інституційний механізм та перші результати функціонування / І. Бураковський // Євро : Економічний вимір інтеграції. - 2003. - Вип. 2. - С. 1-9.
2. Офіційний сайт Європейського центрального банку [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ecb.int/mopo/Implement/intro/html/index.en.html>.
3. Пахомов Ю. Ринкові трансформації в Україні у контексті світового досвіду [Електронний ресурс] / Ю. Пахомов // Вісник НАН України. - 2001. - № 3. - Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.
4. Скороход І. С. Інституційний механізм монетарної політики Європейського Союзу / І. С. Скороход, В. В. Бойко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. - 2009. - № 3. - С. 287-292.
5. Шнирков О. І. Європейський валютний союз / О. І. Шнирков, О. В. Кузнецов, С. В. Кульпінський. - К. : Вид.-поліграф. центр "Київський університет", 2001. - 198 с.
6. Central banks as economic institutions / [ed. by Jean-Philippe Touffut]. - Cheltenham : Elgar, 2008. - 215 p.
7. Dyson K. The Politics of the Euro-Zone: Stability or Breakdown? / K. Dyson. - Oxford : Oxford University Press, 2000. - 322 p.

8. Economic policy in EMU: a study by the European Commission services / [ed. by M. Buti]. - Oxford : Clarendon Press, 1998. - 256 p.

9. European States and the Euro: Europeanization, Variation and Convergence / [ed. by K. Dyson]. - Oxford : Oxford University Press, 2002. - 430 p.

10. Goodman J. B. Monetary sovereignty: the politics of central banking in Western Europe / J. B. Goodman. - Ithaca : Cornell Univ. Press, 1992. - 239 p.

11. Heisenberg D. The Mark of the Bundesbank: Germany's role in European monetary cooperation / D. Heisenberg. - Boulder : Rienner, 1999. - 214 p.

12. Hubrich K. Cointegration analysis in a German monetary system: with 30 tables / K. Hubrich. - Heidelberg ; New York : Physica-Verl., 2001. - 176 p.

13. Inside the Bundesbank / [ed. by S. F. Frowen]. - Basingstoke : Macmillan, 1998. - 188 p.

14. Issing O. Monetary policy in the Euro area : strategy and decision making at the European Central Bank / O. Issing. - Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2001. - 199 p.

15. Issing O. The crisis of European Monetary Union - Lessons to be Drawn / O. Issing // Journal of Policy Modeling. - 2011. - No. 33. - P. 737-749.

16. Loedel P. H. Deutsche mark politics: Germany in the European monetary system / P. H. Loedel. - Boulder : Rienner, 1999. - 261 p.

17. Menkhoff L. Monetary policy instruments for European Monetary Union: with 16 tables / L. Menkhoff. - Berlin : Springer, 1997. - 152 p.

18. Quaglia L. Central banking governance in the European Union : a comparative analysis / L. Quaglia. - London : Routledge, 2008. - 194 p.

19. Reade J. Leader of the Pack? German Monetary Dominance in Europe Prior to Emu / J. Reade, U. Volz // Department of economics. Oxford University. - 2009. - No. 419. - P. 1-19.

20. Toniolo G. Central banks' independence in historical perspective / G. Toniolo. - Berlin : de Gruyter, 1988. - 198 p.

R. Mikhel'

INFLUENCE OF GERMANY'S MONETARY POLICY ON THE MONETARY POLICY OF THE EU

The article outlines the main stages of the European monetary system formation and the role of the Federal Republic of Germany in it. German Central Bank is the most stable central bank among banks in the other EU Member States. Based on historical facts, the author examines the impact of monetary policy of Germany on the formation of the EU monetary policy.

Key words: monetary policy, European Central Bank, Bundesbank, Federal Republic of Germany, European Union

© P. Михель

Надійшла до редакції 17.09.2012